

1982/83:41

Måndagen den 6 december

Kl. 11.00

Förhandlingarna leddes av förste vice talmannen.

1 § Justerades protokollet för den 26 november.

2 § Svar på interpellation 1982/83:27 om åtgärder mot kapitalexport och industriutflyttning

Anf. 1 Ekonomi- och budgetministern KJELL-OLOF FELDT:

Fru talman! Carl-Henrik Hermansson har frågat mig

1. om regeringen avser att ta något initiativ för att återinföra bytesbalansprövningen av direktinvesteringar,
2. vilka åtgärder regeringen avser att vidta i övrigt för att skärpa kontrollen över valutarörelserna,
3. vad regeringen avser att göra för att förmå de svenska storföretagen att lägga en större andel av sina investeringar i Sverige samt
4. vilka åtgärder regeringen i övrigt ämnar vidta för att hindra kapitalexport och industriutflyttning.

C.-H. Hermansson redovisar i interpellationen en omfattande statistik för att belysa näringslivets snabba expansion i utlandet. Jag delar hans uppfattning att den är oroande från industri- och sysselsättningspolitisk synpunkt.

Men jag vill ändå börja med att något kommentera den statistik som redovisas i interpellationen. Genom att lägga samman icke jämförbara uppgifter har nämligen C.-H. Hermansson kommit till slutsatser om utlandsinvesteringarna som är helt sensationella, men som inte tål en närmare granskning. Svenska utlandsföretags investeringar i anläggningar och maskiner blir med C.-H. Hermanssons metod minst tre gånger större än vad de i verkligheten är.

Riksbankens statistik över *direktinvesteringar* i utlandet som används av herr Hermansson visar kapitalinsatsen från moderbolagen i Sverige till dotterbolagen. Men eftersom kapitalet används till mycket annat än

---

*Om åtgärder mot
kapitalexport och
industriutflytning*

byggnader och maskiner, visar statistiken inte alls hur stora investeringar dotterbolagen gör. Lika litet speglar statistiken över svenska moderbolags *borgensåtaganden* hur dotterbolagen investerar.

Likväl har C.-H. Hermansson lagt samman direktinvesteringar och borgensåtaganden och dessutom adderat en betydande självständig upplåning för dotterbolagen och låtit summan representera deras investeringar i anläggningar och maskiner. Resultatet blir att utlandsinvesteringarna 1981 skulle vara 20 miljarder kronor, dvs. uppgå till ett större belopp än industriinvesteringarna inom Sverige, som beräknas till 18 miljarder kronor.

Någon statistik över realinvesteringarna i de utländska dotterbolagen finns inte. Enligt uppskattningar som tillställts valutakommittén av Industriens utredningsinstitut, och som publiceras av institutet om några månader, kan realinvesteringarna utomlands beräknas uppgå till högst en tredjedel av industrins inhemska investeringar och inte till interpellationens tal.

Jag vill med dessa statistiska kommentarer ställa de rädande förhållandena i deras rätta proportioner. Likväl pekar *utvecklingen* mot en snabb expansion i de utländska delarna av svenska koncerner, medan de stagnerar i Sverige. Detta förhållande är, som C.-H. Hermansson framhåller, oroväckande och påkallar ekonomisk-politiska åtgärder.

I en expanderande ekonomi ger näringslivets direktinvesteringar i utlandet i regel ett positivt bidrag både till industrins tillväxt och konkurrensförmåga och till samhällsekonomin i dess helhet. Normalt främjas exporten, och genom att produktionen ökar blir det också möjligt att sänka kostnaderna. Eventuella sysselsättningseffekter till följd av utflyttad produktion kan kompenseras av andra expanderande företag eller utbyggnad av den offentliga sektorn. Någon konflikt uppkommer därför sällan under dessa betingelser mellan företagsekonomiska och samhällsekonomiska hänsyn.

I en stagnerande ekonomi gäller inte detta. En krympande industri kan inte kompenseras med en snabbt växande offentlig sektor. Direktinvesteringar får därigenom i högre grad karaktär av "utflytning". Ju längre stagnationsperioden varar, desto allvarligare problem hotar till följd av den tyngdpunktsförskjutning som äger rum inom industrin. Expansionen av produktionen utomlands tenderar att attrahera även forsknings- och utvecklingsverksamheten, vilket medför negativa konsekvenser för tekniskt kunnande och innovationsförmåga.

Grundproblemet är därför att återställa gynnsamma förutsättningar för industriell tillväxt i Sverige. Problemet är inte i första hand att svenska företag investerar för mycket i utlandet utan att de investerar för litet i Sverige. I dagens läge kan man därför inte vänta sig att kraftiga restriktioner mot utlandsinvesteringar i någon större utsträckning skulle resultera i en inhemsk investeringsuppgång.

Regeringen har under hösten satt in kraftfulla åtgärder för att få i gång industriinvesteringarna och förbättra näringslivets internationella konkurrenskraft. Därmed skall också betingelser skapas för en industriell expansion *inom landet*.

När det gäller industrins utlandsinvesteringar har de ingående analyserats av den statliga direktinvesteringskommittén som i det närmaste har avslutat sitt arbete. På grundval av bl. a. dess resultat kommer regeringen att överväga hur utlandsinvesteringarnas omfattning och inriktning skall kunna påverkas.

Sedan länge bedrivs en kontroll av direktinvesteringarna inom ramen för *valutaregleringen*. Valutalagstiftningen genomgår f. n. en genomgripande översyn av valutakommittén som beräknas avsluta sitt arbete under kommande år. Reglerna för direktinvesteringarna är en viktig del av denna översyn.

Det står emellertid klart att en kontroll av direktinvesteringar bara i begränsad omfattning kan göras inom ramen för *valutaregleringen*. Denna är inriktad på kontroll av kapitalflödena mellan Sverige och utlandet i samband med enskilda investeringsärenden. Någon övergripande bedömning av en hel koncerns utvecklingsbetingelser blir därför aldrig aktuell.

Mitt svar på frågorna 3 och 4 är därför att reglerna för direktinvesteringar kommer att prövas av regeringen så snart direktinvesteringskommitténs och valutakommitténs rapporter lagts fram under nästa år.

Fråga 1 gäller om regeringen är beredd att verka för att bytesbalansprövning av direktinvesteringar återinförs sedan de avskaffats 1981. I och för sig begrep jag aldrig varför denna prövning avskaffades av den tidigare regeringen. Men eftersom detta skett vill jag avvakta med att återinföra bytesbalansprövningen tills valutakommitténs rapport föreligger. Jag utgår från att kommittén kommer att behandla även detta slags prövning.

Fråga 2 som rör kontrollen av valutarörelserna har jag tolkat så att den avser både stabiliseringspolitiska aspekter och den legala kontrollen av valutabrott.

Frågan om huruvida *valutaregleringen* måste reformeras för att bättre tillgodose stabiliseringspolitikens krav tillhör valutakommitténs arbetsuppgifter. Kommittén har till uppgift att modernisera en föråldrad lagstiftning som utformades för över 40 år sedan i en världsekonomi som var betydligt mindre komplicerad än den nuvarande. De spekulativa, kursförväntningsstyrda kapitalrörelserna är ofantligt mycket större i dag och utgör ett hot mot varje lands ekonomiska stabilitet. *Valutaregleringen* måste utformas med hänsyn till dessa realiteter, och jag utgår från att kommitténs förslag skall resultera i en ny valutalagstiftning från ingången av 1985.

När det gäller *kontrollen* av valutatransaktioner ställs vi också inför växande problem. Valutabrott är ofta kopplade till annan brottslighet, t. ex. skattebrott eller narkotikabrott. Regeringen har gett högsta prioritet åt ett handlingsprogram på detta område. Vi har nyligen tillsatt en kommission som bl. a. har att samordna olika myndigheters brottsbekämpande verksamhet. En sådan samordning är nödvändig just för att brottsligheten ofta sträcker sig över flera områden.

Ett led i valutakontrollen, men också i strävandena att förbättra betalningsbalansstatistiken, är den utveckling av registreringssystemet för utlandsbetalningar som pågår i riksbanken. Jag utgår från att det inom en

---

*Om åtgärder mot
kapitalexport och
industriutflyttning*

*Om åtgärder mot
kapitalexport och
industriutflyttning*

snar framtid kan resultera i det heltäckande system för såväl inkommande som utgående betalningar som en valutakontroll egentligen förutsätter. Därigenom kommer myndigheterna också att erhålla ett underlag för jämförelse av misstänkta utlandstransaktioner med t. ex. tulluppgifter och deklarationsuppgifter, vilket i dag till stora delar saknas.

Fru talman! Jag anser att den andra av de ställda frågorna därmed också har besvarats.

Anf. 2 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Fru talman! Jag tackar statsrådet Feldt för svaret på min interpellation. Jag noterar med tillfredsställelse att han delar min syn på de svenska företagens utlandsinvesteringar i vissa grundläggande stycken. Det gäller uppfattningen att den starka tillväxten av dessa investeringar, framför allt i förhållande till tillbakagången i investeringarna inom Sverige, är oroväckande och påkallar ekonomisk-politiska åtgärder. När det gäller denna grundläggande bedömning skiljer Kjell-Olof Feldt på ett positivt sätt ut sig från de statsråd i borgerliga regeringar som under de senaste sex åren haft att besvara liknande interpellationer från min sida. Det är alltså inte första gången jag tar upp dessa frågor i riksdagen, men vare sig det svarande statsrådet hetat Bohman, Åsling eller Wirtén, så har svaren i huvudsak varit desamma. Man har fört fram det falska påståendet att stora utlandsinvesteringar i själva verket är gynnsamma för sysselsättning och övrig utveckling inom Sverige.

Här har alltså Kjell-Olof Feldt en annan grundsyn, och det är bra. Däremot är det mindre bra att han inte vill göra något omedelbart för att söka förhindra den stora kapitalexporten och industriutflyttningen. Han hänvisar i stället till de rapporter från direktinvesteringskommittén och valutakommittén som väntas nästa år. När de lagts fram kommer regeringen att pröva reglerna för direktinvesteringar.

Men risken är ju att medan gräset gror dör kon. De svenska företagens investeringar i utlandet har också under 1982 fortsatt att öka i snabb takt. Går man efter riksbankens tillståndsgivning till svenska direkta investeringar i utlandet noteras där en ökning under månaderna januari-oktober från 5 000 milj. kr. 1981 till 6 274 milj. kr. 1982. Det innebär en ökning med över 25 % på ett år. Varje utlandsinvestering binder upp framtida beslut. Det handlar alltså inte bara om negativa verkningar i nuläget på investeringar och sysselsättning i Sverige. Det handlar också om att en riktig framtidspolitik försvåras. Det är därför fel av regeringen att vänta med åtgärder. Dess egen ekonomiska strategi kommer i hög grad att försvåras, om man låter utlandsinvesteringarna fortsätta att rusa i höjden på det sätt som de gjort under de senaste åren. Reaktionen avvaktar, det är innehållet i Kjell-Olof Feldts svar här i dag. Det är en oriktig och olycklig attityd. Jag hoppas att regeringen omprövar den.

Låt mig så gå över till enskildheterna i interpellationssvaret. Kjell-Olof Feldt inleder med att kritisera mitt sätt att beräkna utlandsinvesteringarnas storlek. Han menar att jag överskattat dem, när jag nämner siffran ca 20 miljarder kronor under 1981. Kjell-Olof Feldt anför en ännu opublicerad

undersökning från Industriens utredningsinstitut enligt vilken de svenska företagens realinvesteringar utomlands skulle uppgå till högst en tredjedel av den siffra jag nämnt.

Vi skall väl inte göra det här till framför allt en statistikdebatt utan koncentrera oss på de ekonomisk-politiska åtgärder som är nödvändiga, men jag måste göra några kommentarer till Kjell-Olof Feldts påståenden.

Som han själv understryker finns det inte någon statistik över de totala svenska investeringarna utomlands. Man är hänvisad till skattningar. Det finns emellertid några sifferserier man kan utgå ifrån. Valutastyrelsen i riksbanken redovisar varje år i sin berättelse lämnade tillstånd till svenska direkta investeringar i utlandet, totalt och i försäljningsföretag. För 1981 var totalsiffran 6 540 milj. kr., därav i försäljningsföretag 602 milj. kr. För 1982 kan den, som jag redan nämnt, på grundval av de tillgängliga månadssiffrorna beräknas stiga med 25 % eller till över 8 000 milj. kr. En del av dessa tillstånd utnyttjas inte under året, varför en viss förskjutning mellan åren kan ske. Valutastyrelsen ger dessutom tillstånd till svenska företag att ställa borgen eller garanti för utländska dotterbolags upplåning. År 1981 redovisas denna summa till 8 760 milj. kr. Härtill kommer, som valutastyrelsen påpekar, att dotterbolagen också har en upplåning utan säkerhet från moderbolagen. För sådan upplåning krävs inte riksbankens tillstånd, och statistik över sådan upplåning kan därför inte redovisas. I vilken utsträckning de av dotterbolagen upplånade medlen används för investeringar vet man naturligtvis inte med säkerhet utan en ingående undersökning.

Kjell-Olof Feldt menar att det är fel att lägga samman dessa poster och att detta förfaringsätt ger en för hög siffra för utlandsinvesteringarna. Vi får väl komma tillbaka till frågan när den utredning han talar om är publicerad och kan granskas. T. v. nöjer jag mig med att påpeka att jag inte är ensam om det beräkningssätt jag använt. Siffrorna i interpellationen är alltså inte så "helt sensationella" som herr Feldt vill låta påskina. Samma beräkningssätt används i LO-Tidningen nr 10 1982, som också beräknar att de svenska multinationella företagen investerat minst 20 miljarder i utlandet under 1981. Samma beräkningssätt finns också i den socialdemokratiska motionen 1981/82:1173 till riksdagen. I det för herr Feldt vid denna tidpunkt ej helt okända finansutskottet – han var ju vice ordförande i det – reserverade sig de socialdemokratiska ledamöterna den 15 april 1982 till förmån för motionen. De skrev:

"De svenska företagens direktinvesteringar utomlands har ökat dramatiskt under senare år. Såsom visas i motion 1173 har ökningen varit synnerligen stark under senare år." I denna motion finns också en tabell, där man har använt precis samma beräkningssätt som jag har gjort i min interpellation.

Jag återkommer till de politiska kraven i denna motion. Vad gäller sättet att beräkna de svenska utlandsinvesteringarnas storlek tycks emellertid Kjell-Olof Feldt ha åsikten, att vad som är sanning i socialdemokratiska motioner är "lögn och förbannad dikt" i kommunistiska interpellationer. Det är kanske inte sensationellt, men litet egenartat.

---

*Om åtgärder mot
kapitalexport och
industriutflyttning.*

En sak som jag däremot tycker är sensationell i hans interpellationssvar, det är omdömet att de medel som enligt valutastyrelsens tillstånd får användas till svenska direkta investeringar i utlandet inte i sin helhet används för investeringar. Får jag fråga herr Feldt: Vad används de då till? Och är inte valutastyrelsen och riksbanken skyldiga att se till att dessa medel går till direktinvesteringar och inte till något annat? Skulle det vara riktigt som herr Feldt påstår bedriver ju företagen svindel med riksbanken.

Låt mig med dessa anmärkningar gå över till de ekonomisk-politiska åtgärder som är nödvändiga. Ekonomi- och budgetministern medger att utvecklingen pekar mot snabb expansion i de utländska delarna av svenska koncerner, medan de stagnerar i Sverige. Och han delar min bedömning att detta förhållande är oroväckande och påkallar åtgärder.

När det gäller effekterna inom Sverige av de kapitalistiska företagens investeringar i utlandet gör Kjell-Olof Feldt emellertid en bestämd åtskillnad mellan två olika ekonomiska lägen som förefaller mig något mekanisk. I en expanderande ekonomi ger investeringar utomlands i regel ett positivt bidrag både till industrins tillväxt och konkurrensförmåga och till samhällsekonomin i dess helhet, påstår han. I en stagnerande ekonomi är det på annat sätt. Där får direktinvesteringar i högre grad karaktären av "utflyttning".

Grundproblemet är därför enligt Feldt att återställa gynnsamma förutsättningar för industriell tillväxt i Sverige. Lyckas det, då får utlandsinvesteringarna återigen en positiv effekt på den svenska ekonomin, tycks han resonera. Och härav följer väl då hans obenägenhet att göra någonting mot utlandsinvesteringarna.

Jag tror hans resonemang bygger på ett alltför begränsat synsätt. Det är visserligen klart att de negativa effekterna av utlandsinvesteringarna för Sverige är både påtagligare och större när vi har ekonomisk kris, sjunkande industriinvesteringar, sjunkande industriproduktion och massarbetslöshet. Då adderas effekterna till den övriga negativa utvecklingen. Men det vore fel att därav dra slutsatsen att utlandsinvesteringar allmänt talat har en positiv inverkan i en expanderande ekonomi.

En begränsning som studierna på det här området oftast dras med är att man bara undersöker effekterna på produktion, sysselsättning och export av utlandsinvesteringar. Och särskilt koncentrerar man sig då på det enskilda företaget. Det brukar finnas en underförstådd värdering, att vad som är bra för de stora kapitalistiska företagen också är bra för Sverige.

Men så är det inte. Internationaliseringen och det ökade svenska utlandsberoendet måste ses i ett vidare sammanhang. Möjligheterna att föra en nationell ekonomisk-politisk planering försvåras med den växande internationaliseringen. Ett ökat svenskt utlandsberoende minskar alltmer den svenska statens möjligheter att påverka förhållandena i Sverige. Och detta gäller ju både när ekonomin stagnerar och när den är expansiv.

Det finns också en rad allt starkare tendenser som gör sig gällande på det företagsmässiga planet och som har negativa effekter på Sverige. Sammantaget punkterar dessa tendenser rätt grundligt den tidigare uppfattningen att utlandsinvesteringar var positiva därför att de bidrog till svensk export. De

svenskägda utländska dotterbolagens verksamhet har sålunda börjat ändra karaktär. De tenderar att ta exportandelar från Sverige genom en markant ökning av exporten till tredje land. Vidare ökar importen från svenskägda dotterbolag i utlandet till Sverige i snabb takt. Försäljningen från dessa dotterbolag tenderar att alltmer konkurrera med produktionen i Sverige. Slutligen sker en snabb utflyttning av de svenska exportföretagens forsknings- och utvecklingsdelar. En allt större del av den s. k. FoU-verksamheten inom svenska företag förläggs utomlands.

Alla de här tendenserna kommer troligen också att göra sig gällande om och när Sverige återigen får en expanderande ekonomi. Detta är alltså ytterligare skäl varför ekonomi- och budgetministerns grundläggande skillnad mellan verkningarna av utlandsinvesteringar vid olika ekonomiska lägen är felaktig och farlig. Kjell-Olof Feldt tycks underskatta de långsiktiga tendenser som gör sig gällande.

Men inte heller nu, i det aktuella läget när Sveriges ekonomi sedan länge stagnerar och utlandsinvesteringarna också enligt hans mening har påtagliga negativa effekter, vill han göra något omedelbart. Vi skall vänta på utredningar, säger han. Denna väntansstrategi skiljer sig påtagligt från den inställning som Kjell-Olof Feldt och socialdemokratin som helhet redovisade i oppositionsställning. Vi hade tillsammans, Feldt och jag, så sent som i november förra året en holmgång här i riksdagen med statsrådet Wirtén om beslutet att riksbanken inte längre skulle pröva de svenska utlandsinvesteringarna utifrån betalningsbalanssynpunkt. Kjell-Olof Feldt var mycket kritisk och krävde liksom jag ändring. I den socialdemokratiska motionen 1173 krävde man också omprövning, och finansutskottets socialdemokrater anslöt sig till kravet. Men det var i april, det. Nu har vi december, och socialdemokraterna sitter i regeringsställning. Då är det inte bråttom längre. Då skall man vänta. Är det, Kjell-Olof Feldt, verkligen så stor skillnad mellan att vara i opposition och att vara i regeringen?

Jag beklagar denna passiva inställning till de snabbt växande utlandsinvesteringarna. Den skapar problem för landet, den skapar problem för industrin, den skapar problem för lönarbetarna. Den skapar också problem för regeringen. Regeringen bör handla i stället för att avvakta.

Anf. 3 Ekonomi- och budgetministern KJELL-OLOF FELDT:

Fru talman! Carl-Henrik Hermansson har väl rätt i att riksdagens kammare – stor och luftig och faktiskt ganska fri från åhörare – kan användas bättre än till att bråka om statistik. Men vi är överens om att även om utlandsinvesteringarnas andel av de totala investeringarna i Sverige inte är större än en tredjedel, är läget ändå tillräckligt allvarligt. Och jag tycker att det räcker som utgångspunkt för en diskussion.

På en punkt angriper Carl-Henrik Hermansson innehållet i mitt interpellationssvar på ett sätt som visar att han inte har skaffat sig tillräckliga kunskaper om själva materian. Han hävdar att om jag säger att tillstånden för direktinvesteringar redovisar mer än de direkta utgifterna för anläggningar och maskiner, skulle det tyda på att de svenska företagen bedriver svindel,

*Om åtgärder mot
kapitalexport och
industriutflyttning.*

dvs. använder pengarna för icke tillåtna ändamål. Men det är helt enkelt så, Carl-Henrik Hermansson, att det som företagen får tillstånd till inte bara är att bygga anläggningar och köpa maskiner utan också att finansiera rörelsekapital, lager och andra tillgångar som är nödvändiga för att företagen skall kunna fungera. Även t. ex. förlusttäckningsbidrag räknas som direktinvesteringar och är alltså helt acceptabla enligt de tillstånd som ges.

Därmed visar den här statistiken inte alls hur stora de reala investeringar är som görs av de utländska dotterbolagen. Man kan säga att statistiken med säkerhet överskattar dessa investeringar. För t. ex. en banketablering utomlands är det en mycken liten andel av etableringskostnaden som gäller realinvesteringar. Det mesta gäller finansiella tillgångar som banken kräver för att kunna fungera.

Även om jag inte vill utesluta att också denna form av kapitalutförsel missbrukas för andra ändamål än de avsedda är det alltså inte så enkelt som Carl-Henrik Hermansson vill göra gällande, att skillnaden mellan de givna tillstånden och de faktiska realinvesteringarna tyder på någonting otillåtet.

Carl-Henrik Hermansson var bekymrad över vad han anser vara en attityd av passivitet – att vänta och se – ifrån regeringens sida. Och han ville jämföra det med de motioner och inlägg som jag var med om under tiden i opposition.

Det är då några saker som man bör vara medveten om.

Vår kritik tidigare mot de borgerliga regeringarnas sätt att hantera den här frågan framfördes i en ekonomisk-politisk miljö som alldeles uppenbart var mycket negativ för den svenska industrins möjligheter att utvecklas i Sverige. Det handlade om arbetslöshetspolitik och hård åtstramning.

Kritiken framfördes naturligtvis också före de åtgärder som regeringen nu har vidtagit. Det gör att anklagelser för passivitet efter regeringsskiftet faller på den grunden att vi faktiskt har vidtagit en lång rad åtgärder, som är mer omfattande än på mycket länge, för att skapa tillväxt i industrin i Sverige både när det gäller produktion och när det gäller investeringar. Det påverkar naturligtvis synen på de framtida risker som vi löper att utlandsinvesteringarna med nuvarande kontrollsystem kommer att växa för snabbt.

C.-H. Hermansson kräver omedelbara åtgärder, men han har varken i interpellationen eller i sitt inlägg antytt vilka omedelbara åtgärder det skulle vara fråga om. Jag vill emellertid beröra den enda åtgärd som varit aktuell i debatten och som regeringen naturligtvis skulle kunna överväga, nämligen att återinföra den s. k. bytesbalansprövningen av direktinvesteringar, i vilken man som villkor för tillstånd att göra direktinvestering i utlandet ställer att denna skall ha en positiv effekt på bytesbalansen.

Jag har personligen aldrig varit övertygad om att det här kravet har tillfört prövningen särskilt mycket av näringspolitiskt innehåll. Det har visat sig vara ganska enkelt för företagen att i förväg visa att industrietableringar utomlands får en positiv effekt på bytesbalansen, och det har varit svårt att bevisa motsatsen. De investeringar som har stoppats på grund av kravet i bytesbalansprövningen har framför allt varit sådana som gällt projekt inom

servicesektorerna, t. ex. hotell-och fastighetsförvaltning. Jag tycker fortfarande att det var dumt att avskaffa detta krav, även om jag inte tror att det hade så särskilt stora effekter på möjligheterna att förhindra utlandsinvesteringar. Men problemet är – och det måste C.-H. Hermansson inse – att Sverige visavi OECD nu har dragit undan detta krav, och då måste vi faktiskt bevisa att det är behövt att återinföra det. Den bevisningen anser jag att vi har bättre möjligheter att göra när vi har valutakommitténs rapport på bordet, och det är ju faktiskt inte så långt dit. Då kan vi agera, om vi finner att det är nödvändigt.

Anf. 4 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Fru talman! Kjell-Olof Feldt har försökt motivera regeringens politik av avvaktan, av väntan. Det var det väsentliga innehållet i hans inlägg. Han motiverar det så, att när man tidigare opponerade mot de åtgärder som den borgerliga regeringen vidtog på det här området och krävde – som man gjorde här i kammaren, om jag inte minns fel – att bytesbalanskriteriet skulle återinföras, så skedde den oppositionen i ett annat läge. Nu, menar han, har regeringen vidtagit en rad åtgärder mot arbetslösheten, nu har vi ett annat ekonomiskt klimat och nu är det inte så angeläget att snabbt göra någonting på den här fronten när det gäller utlandsinvesteringarna.

Men, fru talman, det är nu inte så att det har hänt så väldigt mycket i fråga om arbetslösheten. Den är fortfarande mycket stor. De ekonomiska prognoserna för nästa år ser rätt bekymmersamma ut och lovar ingen snar förbättring. Jag tror därför att Kjell-Olof Feldt något överskattar den positiva förändring i det ekonomiska läget som skulle ha skett. Däremot medger jag gärna att den nu sittande regeringen har en annan attityd till en rad frågor än de borgerliga regeringarna hade. Det gäller också själva den grundläggande inställningen till utlandsinvesteringarna, vilket jag påpekade i mitt första inlägg.

Det som enligt min mening är problemet med regeringens och Kjell-Olof Feldts attityd av väntan är följande: Det finns ett direkt och aktuellt samband mellan de snabbt växande utlandsinvesteringarna och de ekonomiska problemen hemma i Sverige. Utlandsinvesteringarna försvårar ansträngningarna att motarbeta krisen, att öka investeringar och produktion inom landet och att minska arbetslösheten. Det sambandet får vi inte tappa bort i debatten.

Det obestridliga faktum som föreligger är ju att tillväxten i de stora internationellt verksamma företagen i allt högre grad sker genom utlandsproduktion. Det har skett en tyngdpunktsförskjutning av de svenska företagens produktionsverksamhet. Detta kan komma att beskära den möjlighet att öka exporten som regeringen hänger upp sin ekonomiska strategi på. Det är därför så mycket mera märkligt att regeringen nu inte vill vidta några åtgärder som riktas mot kapitalexporten och utlandsinvesteringarna.

Det finns, om vi skall återvända till själva det bakomliggande händelseförloppet, 18 stora industrikoncerner som är helt dominerande när det gäller

*Om åtgärder mot
kapitalexport och
industriutflyttning*

utlandsinvesteringarna. De svarar för 90 % av antalet utlandssysselsatta vid tillverkningsbolag. I Sverige sysselsätter de ca 30 % av hela antalet industrianställda. Sysselsättningen minskade med 19 000 mellan 1963 och 1981 i de svenska företagsenheterna. Samtidigt ökade antalet anställda i dotterbolag utomlands med nära 140 000. Andelen anställda utomlands inom gruppen har ökat från 39 % 1963 till 60 % 1981.

Samtidigt finns de tendenser som jag nämnde i mitt första anförande, nämligen en relativt låg svensk export till dotterföretagen och en betydande import därifrån till Sverige, ökad export från dotterföretagen till tredje land och tendensen att forsknings- och utvecklingsverksamheten flyttar ut alltmer.

Den samlade bilden av den här utvecklingen tycker jag tecknas på ett bra sätt i en artikel av Klas Levinson och Peter Sandén i Dagens Nyheter den 8 november i år:

”En allt högre andel av produktion och sysselsättning sker utomlands. De svenska enheterna har minskat eller stagnerat, samtidigt som den utländska produktionen expanderat. Detta har medfört att det snarare är utlandsproduktion än export som är det mest betydelsefulla sättet att förse de utländska marknaderna med varor; i synnerhet gäller detta de mest internationaliserade företagen.”

Varför vill inte regeringen dra några slutsatser av denna utveckling? Det kan inte vara riktigt att avvakta. Regeringen bör enligt min mening handla snarast. Faktum är nämligen att utlandsinvesteringarna i dag i praktiken är fria enligt många bedömare. Åtminstone borde man kunna gå tillbaka och bedöma effekterna på bytesbalansen. Jag kan inte följa Kjell-Olof Feldt i hans argumentering på den punkten. Jag tycker att det han sade i vår debatt för ett år sedan fortfarande står sig gentemot de skäl som han nu åberopar. Och de bedömningar som man gör i fortsättningen måste gälla hela koncerner. Jag vill fråga: Varför skulle det vara omöjligt eller svårt, som Kjell-Olof Feldt antyder i interpellationssvaret? Det är koncernerna som är de strategiskt handlande i det här sammanhanget, och det är dem man måste granska.

Anf. 5 Ekonomi- och budgetministern KJELL-OLOF FELDT:

Fru talman! Den debatt som C.-H. Hermansson och jag hade med min företrädare Rolf Wirtén om regeringens åtgärd att slopa bytesbalanskravet gällde faktiskt inte om det skulle återinföras utan varför man ville avskaffa det. C.-H. Hermansson kanske erinrar sig att den debatten blev något förvirrad. Det visade sig att den dåvarande ekonomi- och budgetministern levde i den föreställningen att kravet inte skulle betyda någonting för kontrollen av utlandsinvesteringarna. Han ansåg att den skulle ske med samma skärpa eller brist på skärpa som tidigare. Det gjorde att man efter den debatten kanske inte var riktigt klar över varför bytesbalanskravet avskaffades, om kravet inte ansågs ha någon betydelse för valutastyrelsens granskning av utlandsinvesteringarna. Jag är fortfarande oklar över vilken betydelse det egentligen har.

Jag vill också anknyta till vad jag har sagt tidigare, nämligen att större delen av uppgången av de svenska företagens utlandsinvesteringar under 1970-talet har skett när bytessbalanskriteriet faktiskt ingått i prövningen. Det är detta förhållande som gör att jag frågar mig vad C.-H. Hermansson egentligen vill att vi skall göra.

Vi har alltså haft en prövning av utlandsinvesteringarna där vi har ställt krav på att de får ske bara om de har gynnsamma verkningar på exporten från Sverige och om de stimulerar produktion och sysselsättning i Sverige.

Frågan är om den prövning vi har inte alls tar sikte på att uppnå de resultaten eller om man inte kan nå dem med den här typen av prövning. Vi kanske måste göra mer grundläggande förändringar i prövningen av utlandsinvesteringar. Regeringen har alltså inte ansett att vi har underlag för att göra någon mer grundläggande förändring av denna prövning. Det är ingen attityd av typen vänta och se, det är att så snart det går skaffa underlag för beslut. Jag noterar att inte ens C.-H. Hermansson är beredd att i dag gå längre och kräva en ändring av grunderna för prövningen av utlandsinvesteringar.

Här kommer vi kanske till en punkt som borde redas ut. Det är själva attityden till internationaliseringen av de svenska företagen. Jag har hört C.-H. Hermansson många gånger tala om detta. Han är mycket värtalig när det gäller att beskriva de negativa konsekvenserna av att svenska företag är internationella och multinationella. Men jag har aldrig hört honom dra konsekvenserna av sin klagan. Det han i grunden klagat över är att Sverige är en öppen ekonomi, att vi i hög grad är beroende av export och import. Läget har ju blivit att många svenska företag till mellan 80 och 90 % är beroende av utlandsmarknaden och att ca 500 000 anställda inom industrin är direkt beroende av vår export för sin sysselsättning och sina inkomster.

Vi har haft ett problem att brottas med. Jag har ansett att det är väldigt svårt att bara vifta det problemet åt sidan med några klagomål över att företagen är internationella. Sverige är ett litet land med en liten hemmamarknad. Hur skall vi kunna kräva att företagen skall specialisera sig, att de skall ligga i den teknologiska fronten, som det kallas, och att de skall konkurrera med världskoncerner med enorma resurser? Hur skall vi kunna kräva av de svenska företagen att de skall ha hela sin verksamhet förlagd enbart till Sverige? Hur skall vi kunna säga att svenska företag skall vara likvärdiga med de internationella och multinationella företagen i alla avseenden utom i ett enda: de skall ha all sin verksamhet förlagd till Sverige? Det är möjligt att det finns förutsättningar för sådana krav, men så länge vi inte har klargjort detta – utan får konstatera att vi inte kan kräva av de svenska företagen att de skall vara internationella i alla avseenden och ändå i vad det gäller sin verksamhet enbart ha denna förlagd till Sverige – får vi nog acceptera att de också är internationella i sin verksamhet, dvs. har sammansättningsföretag, försäljningsbolag och i vissa fall också produktionsföretag utomlands. Vad vi skall förhindra, genom olika åtgärder, är att de flyttar ut den väsentliga delen, nämligen kunnandet, forskningen och den teknologiska utvecklingen från det här landet. Det kan vi bara göra, C.-H.

*Om åtgärder mot
kapitalexport och
industriutflyttning.*

Hermansson, genom att se till att det finns goda betingelser för detta i Sverige och att vi för en ekonomisk politik som kan göra att företagen i dessa avseenden vill vara svenska och fortsätta att lägga tyngdpunkten av sin verksamhet i Sverige. Jag tror inte att C.-H. Hermansson i dag, så mycket kommunist han än är, skulle vara beredd att gå ut och kräva att vi rent av förbjuder alla svenska företags utlandsinvesteringar, all internationell verksamhet från svenska företags sida i utlandet. Om han är beredd att göra detta, är det litet konsekvens i vad han säger. Men då får han också vara beredd att säga att vi stänger Sveriges ekonomi, ställer om den så att vi blir självförsörjande och oberoende av export och import. Då förordar han ett helt annat ekonomiskt system och då tar han verkligen i för att uppnå de resultat som han i övrigt vill uppnå i fråga om sysselsättning och produktion.

Anf. 6 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Fru talman! Först vill jag säga att jag blev litet överraskad när Kjell-Olof Feldt sade att den debatt som vi tillsammans hade med förre ekonomi- och budgetministern Wirtén i november förra året inte gällde om det här bytesbalanskravet som den borgerliga regeringen hade avskaffat skulle återinföras. Hur kunde Kjell-Olof Feldt göra dessa skarpa attacker mot herr Wirtén om han inte ville ha någon ändring? Och hur förklarar man den socialdemokratiska motion som samtliga socialdemokrater i finansutskottet tillstyrkte och röstade för här i riksdagen i maj i år, där det uttryckligen krävdes att bytesbalanskravet skulle återinföras, om Kjell-Olof Feldt inte hade den inställningen? Här har det alltså skett en påtaglig ändring i attityden. Vad man skriver i motioner då man befinner sig i oppositionsställning vill man inte genomföra då man kommer i regeringsställning. Detta är ju ett obestriddigt faktum, herr Feldt.

Kjell-Olof Feldt frågade: Vad skall vi då göra, finns det över huvud taget någonting som vi kan göra? Jag måste säga att jag är förvånad över att en regering som snabbt vill rätta till allt vad som under sex år har gjorts dåligt i det här landet är så fullständigt renons på idéer när det gäller det här området och visar denna hjälplösa attityd.

Men det finns några saker som man kan göra. Först vill jag peka på de två som nämndes i den socialdemokratiska motionen 1173. I motionen framhölls att man borde återinföra bytesbalanskravet, som ju innebär att vi i valutastyrelsen får en verklig granskning av utlandsinvesteringarna. Bland dem som debatterar den här frågan i pressen är det allmänna omdömet att det nu inte sker någon verklig prövning.

I den socialdemokratiska motionen nämndes också en annan sak som man kan göra, nämligen att ta upp diskussioner med de stora multinationella koncernerna och försöka övertyga dem om nödvändigheten av att förlägga en större del av investeringarna och produktionen inom Sverige, dvs. inte flytta ut produktionen i samma takt som f. n. Det är svårt att säga om det går att komma någon vart i det här avseendet, men det var i varje fall en

socialdemokratisk inställning så sent som i maj i år att vi borde förfara på detta sätt.

En tredje sak som jag tycker man skall göra är att ta ut en avgift eller skatt på utlandsinvesteringarna. Formellt får man då lägga detta på de tillstånd som valutastyrelsen lämnar, eftersom det är det enda som kan kontrolleras. Då invänder någon att utlandsinvesteringarna minskar, så att det inte blir några pengar kvar. Jag tror emellertid att det är viktigt att åstadkomma dubbel effekt: att göra utlandsinvesteringarna dyrbarare och därmed förmå de svenska storföretagen att förlägga mer av investeringarna i Sverige, och sedan kan det ju också ramla in några sekiner till statskassan, och det är ju f. n. i hög grad önskvärt.

Sedan tog Kjell-Olof Feldt upp en allmän diskussion om huruvida Sverige skall ha någon export och import eller inte, dvs. om vi över huvud taget skall ha någon utrikeshandel. Han menar att det egentligen finns bara två ståndpunkter. Den ena attityden är att vara för att vi har utrikeshandel, och då måste man också låta dessa stora multinationella företag bete sig hur som helst, härja hur som helst och flytta ut så mycket som helst ur Sverige. Den andra attityden är att förbjuda all utrikeshandel. Han menar att däremellan måste man välja.

Det är ju, fru talman, ett helt orimligt sätt att ställa frågan. Det är väl rätt självklart att ett land som Sverige, med dess förutsättningar och produktionsinriktning, måste ha en utrikeshandel. Men diskussionen gäller ju vilken grad av exportberoende som Sverige bör ha. Den gäller också möjligheterna att ingripa mot den tendens som nu är så stark och som innebär en tyngdpunktsförskjutning till utlandet av de svenska storföretagens produktionsverksamhet – någonting som Kjell-Olof Feldt själv konstaterar i sitt svar på min interpellation, och som ju är ett faktum. Det är det man måste komma åt.

Vi skall inte tvingas välja mellan extremer som bägge är orimliga. Här handlar det om en ekonomisk-politisk strategi som är nyttig för landet som helhet. Och det kan inte vara nyttigt för landet som helhet att de stora svenska företagen fortsätter att flytta ut allt större delar av sin produktion, sina investeringar och sin forsknings- och utvecklingsverksamhet från Sverige till utlandet. Det är i det sammanhanget som vi vill att regeringen skall ingripa.

Anf. 7 Ekonomi- och budgetministern KJELL-OLOF FELDT:

Fru talman! Det tycks vara på modet bland kommunisterna i Sveriges riksdag att blåsa upp sig ordentligt f. n. Här fann C.-H. Hermansson det vara passande att hävda att den svenska regeringen i stort sett intar en attityd av total hjälplöshet, passivitet och uppgivenhet.

Men var hamnar C.-H. Hermansson själv efter alla sina stöddiga påhopp? Det är kanske inte så enkelt att vara kommunist. Vad han kräver gäller alltså två förslag i en socialdemokratisk motion. Det ena är att vi skall återinföra en teknisk förutsättning för valutastyrelsens prövning av utlandsinvesteringar. Det andra är att regeringen – den av honom så djupt föraktade regeringen –

*Om åtgärder mot
kapitalexport och
industriutflytning*

skall övertyga de internationella koncernerna om att de skall investera i Sverige. I och för sig kan jag försäkra C.-H. Hermansson, i den mån det intresserar honom, att vi är livligt sysselsatta med detta.

Men nog är det bra klent, om nu landet skall ha ett kommunistiskt parti, att ni inte är beredda att ta i någonstans mot den internationella kapitalismen. Vad blir det av alla de stolta parollerna? Är det allt, det här – att en socialdemokratisk regering är ert hopp, att vi skall samarbeta med storfinansen? Vore det inte passande att stämma ner tonen, C.-H. Hermansson?

Däremot är C.-H. Hermansson en typisk svensk kommunist på det viset att hans avstånd till verkligheten är betydande. Internationella avtal, förhållandet på marknaderna, svårigheterna för ett litet land att klara sig i världskonkurrensen – till detta har han ett enormt avstånd. Det är klart att det är bekvämt att kunna ösa sin vrede inte bara över kapitalismen utan också över socialdemokratin. Men det är inte särskilt hjältemodigt att efter allt detta komma med de krav på insatser som C.-H. Hermansson har ställt.

Till slut: När det gäller vad vi har sagt tidigare om prövningen av utlandsinvesteringar och möjligheten att på nytt ta upp frågan om en skärpning av våra regler med OECD, så vill jag säga att jag är fullt beredd att göra det den dag det finns ett underlag för detta. Men det är inte alls säkert att det är bytesbalanskravet som är det enda och det avgörande.

Nu har vi ju faktiskt gått igenom den här frågan i två utredningar som snart är färdiga, och det är inte så mycket ett besked till C.-H. Hermansson som till svensk industri att när de utredningarna är färdiga kommer regeringen att ta upp denna fråga och allvarligt pröva vad som kan göras för att få en inriktning av utlandsinvesteringarna som stämmer med svenska intressen. Vi kan alltså inte förbjuda dem. Det vore fel att rent ut förbjuda dem, men det är nödvändigt att inrikta dem så att de stärker svensk industri och inte försvagar den. Det är en långt mer komplicerad fråga än den C.-H. Hermansson har kunnat belysa i sina statistiska övningar här i dag.

Anf. 8 CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Fru talman! Jag överlåter åt de fåtaliga närvarande kammarledamöterna och övriga intresserade att avgöra vem som blåser upp sig. Jag tycker att Kjell-Olof Feldt med det här inlägget har nått en nivå där jag för tillfället inte är så intresserad av att fortsätta att delta i diskussionen.

Det är riktigt att det är beskedliga krav vi har ställt. Men inte ens dem vill ju Kjell-Olof Feldt gå med på. Med anledning av den pressdiskussion som har förekommit de senaste dagarna vill jag emellertid uttrycka förhoppningen att regeringen sitter kvar och i varje fall vidtar en del beskedliga åtgärder på det här området.

Överläggningen var härmed avslutad.

Måndagen den
6 december 1982

Om arrendepolitiken

Anf. 9 Justitieministern OVE RAINER:

Fru talman! Jörn Svensson har frågat jordbruksministern

1. om regeringen under innevarande valperiod ämnar lägga fram förslag om friköpsrätt för arrendatorer,

2. om regeringen under innevarande valperiod ämnar tillskapa friköpsrätt för tomtmark, så att äldre arrendatorer som äger bostadshus på ofri grund kan friköpa marken,

3. vilken den nya regeringens arrendepolitik är i övrigt.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på interpellationen.

Någon allmän rätt till friköp av arrendegårdar har aldrig förekommit i Sverige. Men personer med eget hem på annans mark kunde tidigare, med stöd av 1925 års ensittarlag, i viss omfattning lösa till sig marken. Ensittarlagen är numera upphävd.

Jordabalken, som trädde i kraft den 1 januari 1972, innebar en genomgripande arrendereform. I princip skapades en enhetlig lagstiftning för hela arrendeområdet. Enligt jordabalken har jordägare och arrendatorer en betydande avtalsfrihet i ekonomiska angelägenheter. Samtidigt skyddas arrendatorerna genom vissa tvingande regler, t. ex. när det gäller besittningsskydd.

Arrendelagskommittén har i sitt slutbetänkande (SOU 1981:80) Arrenderätt 2 tagit upp många arrenderättsliga frågor av varierande svårighetsgrad och betydelse. Beredningen av betänkandet inom regeringskansliet pågår f. n. med inriktning på en proposition hösten 1983.

När det gäller frågan om friköpsrätt för arrendatorer har kommittén stannat för att inte föreslå någon sådan rätt. Kommitténs bedömning har godtagits av så gott som samtliga remissinstanser.

Arrendelagskommitténs förslag innebär i övrigt en inte oväsentlig förändring av den allmänna inriktning som arrendelagstiftningen fick i och med jordabalkens ikraftträdande. Bl. a. föreslås en ökad användning av tvingande regler på arrendeområdet. Kommitténs förslag har i dessa delar fått ett blandat mottagande hos remissinstanserna.

För egen del anser jag att den allmänna inriktning som arrendelagstiftningen fick genom jordabalken fortfarande i huvudsak har goda skäl för sig. Jag har emellertid inte tagit slutlig ställning till huvudfrågorna i arrendelagskommitténs slutbetänkande och är därför inte beredd att i dag närmare ange vilka förändringar av arrendelagstiftningen som kan bli aktuella.

Anf. 10 JÖRN SVENSSON (vpk):

Fru talman! Seden bjuder att man tackar statsrådet för ett interpellations-svar. Men jag kan – innan jag går in på själva sakfrågan – inte underlåta att kommentera svarets utformning. Jag gör det inte för att försöka vara kitslig, utan mer som reflexioner till interpellationsinstitutets användning i riksdagen.

*Om arrendepoli-
tiken*

Som de flesta svar är även detta mycket formellt, formellt nästan intill utslätning. Jag frågar mig hur pass meningsfullt det är att svara interpellanter med sådana här kortfattade redogörelser, som egentligen inte ger någonting nytt utan mest upprepar kända fakta.

Med anledning av historieskrivningen kan jag notera att ensittarlagen eller varianter av den har funnits ända sedan 1919 och att det i och för sig har en intressant historisk bakgrund då den tillkom och att det inte var någonting nytt som kom till 1925. Men jag tror att det vore bra om statsråden i den nya regeringen till vilken ju ändå knyts vissa förhoppningar även från vårt håll inte skulle vara så förtvivlat bundna av tomma former, utan kunde mera gå in på att framföra verkliga synpunkter, värderingar och resonemang om de problem som berörs.

Jag är också en aning missnöjd med att svaret begränsar sig till den vad jag vill kalla rent legalistiska sidan av saken. Jag ställde ursprungligen min interpellation till jordbruksministern. Det vare mig fjärran att blanda mig i regeringens ärendefördelning, men arrendeproblemet är ju ändå vida mer än bara ett rättsligt problem. Det är också ett socialt och jordbrukspolitiskt problem. Jag tycker att man kunde ha väntat sig att också dessa sidor – och rent av primärt dessa sidor – skulle ha berörts i svaret. Min tredje fråga i interpellationen syftade ju dit: Vilken är den nya regeringens arrendepolitik?

Nu vill jag inte att detta skall tas som någon ovilja mot statsrådet Rainer. Vi kommer att göra det bästa möjliga av saken sådan den ligger. Det finns väl möjligheter för oss att återkomma i många sammanhang.

Nu vill jag emellertid också i sakfrågan säga att jag är något besviken. Jag är besviken på själva grundtonen i svaret. Vad det här handlar om är inte i första hand hur frågan har beretts, hur olika remissinstanser har uttalat sig osv. Frågan är social och politisk. Det gäller för en regering att ha en politisk inställning, en inställning som man lägger i botten när man ser på arrendefrågan och på de olika detaljer som genom utredningen har aktualiserats.

Det är här som jag gärna skulle ha velat se något mera av programförklaring från den nya regeringen. Ser man inom regeringen arrendeproblemet som den kontroversiella samhällsfråga det är? Ser man det som en konflikt mellan ägandets makt och brukarens krav?

Grundfrågan är ändå: På vems sida står man? Står man på godsägarnas, kronans och kyrkans sida – eller står man på arrendatorernas? I interpellationssvaret framhålls att arrendelagskommitténs betänkande som ju inte innehåller något förslag om friköpsrätt har godtagits av så gott som samtliga remissinstanser. Vad säger det? Det säger bara att etablissemanget i samhället, de härskande intressena och jordägarna har godtagit det. Vi vet nämligen – och det vet säkert statsrådet Rainer – att arrendatorerna inte har godtagit det. En av de mest livaktiga arrendatorföreningarna i landet, Willands arrendatorförening, har överlämnat en utförlig skrift som är en hel programförklaring i frågan samtidigt som den är en intressant historisk exposé. Skriften är tillfinnandes i departementets hyllor.

Arrendeproblemet är väsentligen en del av hela småbruksproblemet. Det är därför självklart ett politiskt problem för regeringen och för det socialdemokratiska partiet, på samma sätt som vi uppfattar det för vårt parti. Detta är nämligen så att småbrukare och arrendatorer i vissa delar av landet – och inte bara i de sydsvenska storbruksbygderna utan också i mycket hög grad i norra Sverige och i de norra länen – utgör ett betydande tillskott till bl. a. den socialdemokratiska väljarkåren. De är till stor del besvikna på sina intresseorganisationer inom lantbruket liksom på den borgerliga regeringens politik, och man förväntar sig någonting av den nya regeringen. Det är då frågan uppstår om denna regerings allmänna inställning.

Den förra socialdemokratiska regeringen avskaffade ensittarlagen. Detta avskaffande var ju ett led i den koncentrationsprocess inom jordpolitiken som man driv. Avskaffandet, som skedde genom beslut i riksdagen 1967, kom till under kritik från en rätt stor skara socialdemokratiska riksdagsledamöter, liksom från kommunisterna här i riksdagen. Det var ju så på den tiden att jordbrukspolitiken och andra delar av samhällspolitiken var färgad av en urskillningslös syn på koncentrationens fördelar utan att man hade rätt beaktat de både sociala och ekonomiska följderna som kom vid ett onyanserat tillämpande av denna koncentrationsprincip.

De kritiska rösterna mot koncentrationspolitiken har sedan dess blivit starkare, inte minst i det socialdemokratiska partiet om jag är rätt underrättad. Därför återkommer frågan nu, mot bakgrund av den tidigare attityden från tidigare socialdemokratiska regeringar: Hur tar ni ställning till dessa frågor? Ligger det helt utanför den socialdemokratiska åskådningen att kunna tänka sig att i framtiden införa friköpsrätt för arrendatorer? Eller, om vi sänker snöret ytterligare, kan man diskutera någon form av brukningsrätt för en arrendator som inte kan påfordra köp? Det är inte alltid en arrendator har anledning att påfordra köp. Det är dyrt att köpa, man sätter sig i skuld och det kan bli problem. Men någon form av brukningsrätt kan ge en helt annan kvalitet åt den säkerhet som en brukare av jorden måste kunna känna i det här landet.

Hur ser man på det faktum att det är mycket svårt för arrendatorerna att hävda sina intressen, på grund av arrendenämndernas sammansättning men också på grund av den ofta omständliga proceduren och de subjektiva värderingar som ligger till grund när man skall värdera och bedöma ett ärende. Vi har exempel från min hembygd, där tydligen godsägarna kan känna sig lugna. De tycks vinna varje överklagande, varje process inför arrendenämnden, som rör kraftiga arrendehöjningar vilka brukaren har velat ifrågasätta.

Jag skulle vilja ha någon allmän förklaring om vilken politisk och social attityd man har till arrendeproblemen och hur man tänker sig det på en smula sikt.

Låt mig, fru talman, också gå in litet på fråga 2. Där har jag tagit upp vad som kan bli något av ett specialproblem, men icke desto mindre aktuellt på senare tid för en bestämd och i de lokala bygderna ganska stor kategori människor.

Det finns fortfarande kvar gamla småarrendatorer som antingen skulle ha kunnat omfattas av den tidigare gällande ensittarlagen, eller som utgör jämförbara fall, men inte skulle ha omfattats av ensittarlagen, därför att de byggt sin bostad senare än vad ensittarlagen föreskrev för rätt till friköp.

Det är alltså människor som sitter kvar på småarrenden och med sina bostadshus på ofri grund. Ofta har de själva byggt sina hus med hjälp av den sociala bostadspolitik som den socialdemokratiska regeringen från 1932 och framöver förde. En mycket stor del av detta bostadsbestånd kom till just som en följd av den nya, generösa sociala bostadspolitik som bl. a. var inriktad på att kraftigt förbättra den ofta usla bostadsstandarden för jordbrukets underklass. För många av dessa människor närmar sig ålderdomen. De kan inte längre bruka sina smålotter – de orkar inte med det. Då kommer de i en knepig situation, när godsägaren skall ta tillbaka jorden eller lägga den under någon annan arrendator. Då sitter de där med sina små fastigheter på ofri grund. Deras situation präglas av en betydande rättsosäkerhet. De löper ofta risken att hamna i trängda lägen. Det skulle för dem vara en väldigt stor hjälp – och det skulle kosta oerhört litet för samhället – om man för den här typen av fall införde någon form av rätt till inlösen av just den mark som huset står på, så att de kan känna sig trygga i sitt boende på ålderdomen och till sina efterkommande kan överlämna dessa små fastigheter. Det är människor som har röjt ofta stenbunden mark, fört ett hårt liv och inte fått särskilt mycket av de förmåner som samhället har givit till andra kategorier. Det är också människor som i de flesta fall har tillhört arbetarpartiernas trogna väljare.

Jag skulle vilja avsluta mitt inlägg med att ställa en fråga. I interpellationssvarets allra sista passus finns vad man med litet god vilja skulle kunna kalla för en viss öppning. Det nya statsrådet har inte tagit ställning, och det förstår jag att ett nytt statsråd inte har hunnit göra. Jag vill lägga statsrådet Rainer på hjärtat att uppmärksamma denna kategoris intressen och samtidigt fråga honom: Om ni nu inte är beredda att införa någon allmän friköpsrätt för arrendatorer eller villiga att ge några löften i den vägen – det är ni uppenbarligen inte, och jag fruktar att någon sådan friköpsrätt inte kommer här i Sverige i denna generation – är ni då beredda att införa en sådan inlösenrätt för den kategori människor som jag här har talat om? Jag avser alltså de människor som har sina hus på ofri grund och som nu går i pension och inte längre kan vara brukande arrendatorer men som har intresse av att sitta trygga i sitt boende.

Anf. 11 Justitieministern OVE RAINER:

Fru talman! Som jag sade tidigare har vi i regeringen inte tagit slutlig ställning till frågan om friköpsrätt. Arrendelagskommittén har för sin del föreslagit en förköpsrätt för vissa gårdsarrendatorer. Även detta förslag har fått ett blandat mottagande av remissinstanserna. Bl. a. har många ansett det förfarande som kommittén har föreslagit vara alltför komplicerat. Men det hindrar inte – nu svarar jag direkt på Jörn Svenssons sista fråga – att vi i regeringskansliet har vissa idéer om hur arrendatorernas ställning skall

kunna förstärkas ytterligare. Men det är för tidigt att i dag redogöra för dessa överväganden, eftersom vi inte har tänkt färdigt och detta är komplicerade frågor. Jag anser också att frågorna bör bedömas i ett samlat ställningstagande till arrendelagskommitténs förslag. Då kommer också regeringens arrendepolitik att redovisas. På annat sätt kan regeringsarbetet knappast bedrivas.

Även om jag anser att en meningsfull debatt om arrendepolitiken svårligen kan föras genom att man rycker loss vissa frågor på arrendeområdet för diskussion, kan jag ändå, när Jörn Svensson går in på frågan om brukningsrätt, konstatera att det finns ett besittningsskydd som är mycket starkt för jordbruksarrendatorerna. När socialdemokraterna tidigare var i regeringsställning genomfördes det, på förslag av regeringen, en omfattande lagstiftning just för att stärka arrendatorernas skydd. Den grundinställning som då redovisades finns kvar, och den kommer att fullföljas i en arrendepolitik som tar hänsyn till arrendatorernas intressen och de förändringar som kan ha uppkommit sedan vi genomförde den tidigare lagstiftningen.

Låt mig också när det gäller remissorganen klargöra att LRF och Sveriges jordbruksarrendatorers förbund faktiskt har godtagit att man inte kan införa någon friköpsrätt. Men jag upprepar än en gång: Vi funderar på och gör seriösa överväganden om lösningar som ytterligare skall förstärka arrendatorernas skydd.

Anf. 12 JÖRN SVENSSON (vpk):

Fru talman! Jag noterar detta som en positiv poäng i statsrådets svar. Det är ganska viktigt att kunna göra det, då attityden från den socialdemokratiska regeringen på 1960-talet inte var till arrendatorernas fördel. Det är därav misstänksamheten och tvivlen kommer sig.

Det är nog bra med ett förstärkt besittningsskydd, men det finns mycket som i praktiken underminerar effekterna av ett sådant. Om det t. ex. fortfarande finns en mycket stor ekonomisk ojämlikhet, där det är mycket svårt för arrendatorn att få rätt och få en rimlig uppgörelse om jordägaren vill köra upp honom, sitter besittningsskyddet ganska löst. Det är i praktiken en sorts urholkning som då förekommer. Samma sak gäller om det, som nu är fallet, mer och mer blir praxis att arrendatorn själv får svara för vissa delar av investeringarna i byggnader och liknande – det har ju under årens lopp glidit därhän. Det är något som inte fanns i den gamla klassiska arrenderätten. Det är egentligen en höjning av arrendenivån, fast en dold sådan. Börjar jordägaren ställa sådana krav när det gäller investeringar och arrendenämnandena t. o. m. ger honom rätt att göra det – det förekom i ett aktuellt fall i Kristianstadsbygden – innebär det en ytterligare påtryckning som gör att det formella besittningsskyddet inte får den effekt som det skulle ha.

Den speciella fråga som jag har tagit upp och som jag ytterligare vill kommentera något är strängt taget en fråga som det mycket väl skulle gå att rycka loss och påskynda behandlingen av. Det är snarare en bostadssocial fråga än en arrenderättslig. Den behöver egentligen inte kopplas ihop med

arrendelagstiftningen i största allmänhet, eftersom den rör brukare som brukar större jordar. Här är det fråga om att trygga ett boende för småarrendatorer som önskar lämna sitt jordarrende men ha kvar sin bostad, eftersom det är deras egen bostad som de har uppfört eller låtit uppföra.

Jag har en granne i min hembygd som tillhör denna kategori. Han är en gammal trogen socialdemokratisk väljare. Han har i denna bygd många gelikar, som är i samma situation som han. Han har uppfört sitt hus under början av 1930-talet och tillhör alltså inte den kategori som omfattades av den gamla ensittarlagen, även om han socialt sett faller inom samma befolkningsgrupp som ensittarlagen riktade sig till. Han har många gånger frågat mig om vi inte nu, när vi har fått en arbetarregering, skulle kunna förvänta oss att den nya regeringen har en annan attityd till detta problem.

När man står på hans lilla tomt och ser ut över denna bygd där det gamla frälsegodset äger marken så långt ögat kan nå, får man en nästan fysisk känsla av den maktlöshet som en liten arrendator måste känna inför denna godsherre, som har lagt under sig mer och mer, både på den socialdemokratiska regeringens tid och på den borgerliga. Då känner man sig benägen att vidarebefordra hans fråga just till ett statsråd som företräder det parti som han under sitt verksamma liv, under hela den tid som han har haft rösträtt, har understött. Det skulle vara roligt att hem till honom och hans gelikar få ta med sig ett positivt besked som skulle låta antyda att de, innan de går hädan, åtminstone skall ha fått känslan av att sitta trygga i sina bostäder.

Anf. 13 Justitieministern OVE RAINER:

Fru talman! Jag utgår från att anledningen till att Jörn Svenssons granne alltid har röstat med socialdemokraterna är att han tyckt att socialdemokratin fört en från hans synpunkt sett riktig och klok arrendepolitik. När vi har gjort det slutliga ställningstagandet och efter det att en samlad bedömning föreligger är jag övertygad om att Jörn Svenssons granne kommer att ha samma uppfattning när han gör en bedömning av den proposition och de förslag som kommer om någon tid. Vidare är jag övertygad om att han även kommer att fortsätta rösta på socialdemokratin.

Anf. 14 JÖRN SVENSSON (vpk):

Fru talman! Bara en kort slutkommentar. Fullt så enkelt som statsrådet nu vill framställa saken är det ändå inte. Det är nämligen så att väldigt många människor i det här landet, bl. a. den gamle man som jag talade om, har sina föreställningar och förhoppningar om vad en arbetarregering är och bör vara. De har också den inställningen till den politiska rörelse som de på olika sätt stödjer att de skall vara lojala mot denna. Jag känner många sådana människor. De är ofta lojala, nästan in i döden. De är lojala även när de blir svikna. Har man sådana människor, skall man föra en politik som tar deras parti gentemot dem som har motstridiga intressen. Vad som är upphovet till det här problemet är ju att den förra socialdemokratiska regeringen, bl. a. genom att avskaffa ensittarlagen, onekligen försvagade deras ställning och stärkte de stora jordägarnas och bolagens ställning. Den fråga som de ställer

sig är alltså: Vem är på vems sida? Kan man vara på de stora jordägarnas sida och hävda det riktiga i en koncentration av jordägandet och samtidigt säga sig arbeta för arrendatorernas bästa? Det är det som frågan gäller.

Det är således inte fråga om den gamle mannen kommer att rösta på socialdemokratin i fortsättningen – det är hans ensak. Varken statsrådet eller jag vet hur han kommer att göra.

Frågan är i stället: Är vi hederliga mot honom? Använder vi den nya arbetarmajoriteten här i riksdagen på ett sådant sätt att just människor av den kategorin, de svaga i samhället som vi vill slå vakt om, kan känna sig nöjda? Eller röstar de bara av lojalitet därför att de inte har något bättre alternativ?

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på interpellation 1982/83:34 om åtgärder mot arbetslösheten i Göteborgsregionen

Anf. 15 Arbetsmarknadsministern ANNA-GRETA LEIJON:

Fru talman! Alexander Chrisopoulos har frågat mig vad regeringen ämnar göra för att bekämpa arbetslösheten i Göteborgsregionen. Han har också frågat om jag tänker ingripa för att – som Alexander Chrisopoulos uttrycker det – styra eller påverka den kapitalistiska strukturomvandlingen, som f. n. styrs av de privata företagens konjunkturella kortsiktiga vinstintressen.

Den 21 oktober i år beslutade regeringen om ett sysselsättningspaket på nära 4 miljarder kronor. I korthet innebär paketet följande: Arbetsförmedlingen förstärks med 215 förmedlare. Platslistan förbättras. Ytterligare 1 650 milj. kr. anslås för att öka på antalet beredskapsarbeten i vinter. Statliga byggen tidigareläggs för en kostnad av ca 1 000 milj. kr. Arbetsmarknadsstyrelsens ram för vägbyggande höjs från 300 milj. kr. till 450 milj. kr. Statliga beställningar tidigareläggs för en kostnad av 300 milj. kr. Antalet deltagare i arbetsmarknadsutbildning ökar med 15 000 personer. Utbildningsbidraget vid permitteringshot höjs inom tillverkningsindustrin från 20 kr. till 35 kr. För ungdomar inrättas ytterligare 8 000 ungdomsplatser och 2 000 gymnasieplatser. Beslutet innebär också att ytterligare 350 milj. kr. anslås till lönebidrag och 55 milj. kr. till Stiftelsen Samhällsföretag.

Denna satsning från regeringens sida har självfallet inneburit att de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna i Göteborgs och Bohus län kraftigt har kunnat förstärkas. Sålunda är antalet personer i arbetsmarknadspolitiska åtgärder 30 % fler i år än vid motsvarande tidpunkt förra året.

Sysselsättningspaketet innehöll, som jag tidigare nämnde, även ett beslut om statliga tidigareläggningar. För Göteborgs och Bohus län medförde detta att statliga byggen för 44 milj. kr. kan sättas i gång i vinter.

De åtgärder som jag nu har redogjort för är sådana som på kort sikt får effekter på sysselsättningen och som skall ses som ett komplement till en mer långsiktigt inriktad ekonomisk politik.

Nr 41

Måndagen den
6 december 1982

---

*Om åtgärder mot
arbetslösheten i
Göteborgsregionen*

Måndagen den
6 december 1982

*Om åtgärder mot
arbetslösheten i
Göteborgsregionen*

Till Alexander Chrisopoulos andra delfråga om min vilja att styra den pågående struktumvandlingen vill jag ge följande kommentar:

Den ekonomiska politik som vi nu driver har som ett huvudmål att bekämpa arbetslösheten. De bördor som kommer att bli nödvändiga för att uppnå detta mål måste bäras av alla grupper i samhället och får fördelas efter bärkraft. Genom devalveringen kommer i första hand exportföretagens situation att förbättras, vilket bl. a. kommer till uttryck i ökade vinster. För att denna vinstuppgång skall medverka till en bättre arbetsmarknad har regeringen föreslagit ett system som, så långt det är möjligt, garanterar att vinsterna används till produktiva investeringar och på så sätt långsiktigt tryggar sysselsättningen. Förslaget innebär att 20 % av 1983 års vinster skall avsättas på konto i riksbanken. Medlen får tas i anspråk för bl. a. investeringar samt forskning och utveckling.

Anf. 16 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Fru talman! Jag tackar arbetsmarknadsministern för svaret.

Arbetsmarknads- och sysselsättningssituationen för Göteborgsregionen blir sämre och sämre. Antalet kvarstående arbetslösa har ökat mycket kraftigt under sommaren, kraftigare än vad som är normalt för säsongen. Antalet arbetslösa uppgick vid augusti månads slut till 16 802, drygt 5 000 fler än i augusti 1981. Ungdomar upp till 25 år står för två tredjedelar av den totala ökningen av arbetslösheten under sommaren.

Vid oktober månads slut fanns det 15 327 personer utan arbete, därav över 5 000 ungdomar under 25 år och 7 757 kvinnor. Under sommaren har platstillgången fortsatt att ligga på en mycket låg nivå. Antalet nya anmälda platser med mer än tio dagars varaktighet uppgick under augusti månad till 2 179, drygt 400 färre än för ett år sedan. Vid augusti månads slut registrades 1 172 kvarstående lediga platser, dvs. 650 färre än för ett år sedan.

Under de tre senaste månaderna har antalet sökande i genomsnitt varit 7 000 fler än under motsvarande period föregående år.

När det gäller antalet varsel ligger frekvensen på en hög nivå. Under årets första åtta månader har totalt 4 900 personer i länet berörts av varsel om uppsägningar, jämfört med knappt 2 300 under motsvarande period föregående år. Av de vid augusti månads slut drygt 2 500 berörda återfanns hälften inom verkstadsindustrin. Där kan man också notera att minskningen av antalet nyanmälda lediga platser är speciellt märkbar. Verkstadsindustrin stod för hela minskningen. Den ökade obalansen mellan tillgång och efterfrågan på arbetskraft framgår av att antalet sökande per ledig plats under augusti uppgick till 6,4 jämfört med 3,3 för ett år sedan.

När det gäller de framtida arbetsmarknadsutsikterna gör länsarbetsnämnden den bedömningen att trots stimulansåtgärder och tidigareläggning av offentliga byggnadsarbeten finns det risk för högre byggarbetslöshet under det kommande vinterhalvåret än under motsvarande period föregående år. Inom verkstadsindustrin är rekryteringsbehovet i dagsläget mycket begränsat, om man bortser från bilindustrins behov av ersättningsrekrytering med 20–25 personer i veckan. Sammantaget väntas för branschen en fortsatt svag

sysselsättningsutveckling under det närmaste halvåret.

På den offentliga sektorn har konkurrensen om de lediga platserna inom hälso- och sjukvård ökat under senare år, och denna tendens väntas förstärkas under prognosperioden. Tillgången på utbildade sjuksköterskor, sjukvårdsbiträden och ekonomipersonal betraktas som mycket god, och det är inte ovanligt att antalet sökande till en tjänst har fördubblats eller trefaldigats jämfört med för ett år sedan. Anställningsmöjligheterna inom sjukvården för utbildad arbetskraft torde närmast vara obefintliga under prognosperioden.

Åtstramningarna inom den offentliga sektorn väntas fortsätta under prognosperioden. Antalet arbetstillfällen kommer att minska inom den statliga verksamheten, medan en viss expansion fortfarande planeras inom vissa delar av den kommunala sektorn, framför allt inom barnomsorg och sjukvård. Personalomsättningen har dock genomgående minskat, och uppkomna vakanser tillsätts i ökad utsträckning genom omplacering av personal, vilket begränsar ersättningsrekryteringen. Som exempel kan nämnas att ersättningsrekryteringen 1983 av tillsvidareanställda i Göteborgs kommun i dag uppskattas till ca 2 500 personer. För knappt ett år sedan var den siffran 4 300. Utvecklingen inom den offentliga sektorn påverkar också sysselsättningsmöjligheterna för flera grupper på arbetsmarknaden. Särskilt den traditionellt kvinnliga arbetsmarknaden har begränsats.

Fru talman! Av svaret framgår att de åtgärder som arbetsmarknadsministern tänker vidta för att bekämpa arbetslösheten i Göteborgsregionen i huvudsak är koncentrerade på arbetsmarknadspolitikens område. Från vpk:s sida menar vi att satsningen på arbetsmarknadsutbildning och beredskapsarbete är bra men att det på längre sikt behövs varaktiga och meningsfulla arbetsuppgifter. Vi menar dessutom att arbetsmarknadsutbildning inte bör användas som ett arbetsmarknadspolitiskt instrument i den meningen att den får hjälpa till att reglera eller dölja arbetslösheten.

Inom vårt parti har vi den bestämda uppfattningen att det svåra arbetsmarknads- och sysselsättningspolitiska läget för Göteborgsregionen beror på dels den djupa och allvarliga ekonomiska kris som har drabbat hela den kapitalistiska världen, dels den strukturella omvandling som karakteriserar utvecklingen av den svenska och göteborgska industrin och som har haft vissa klart negativa tendenser.

Strukturumvandlingen för Göteborgsregionen har inneburit en markant ökning av utlandsberoendet. Mer än 60 % av Göteborgsföretagens produktion går på export. Därför är regionen särskilt känslig för internationella konjunkturella svängningar och kriser. Strukturumvandlingen har inneburit en stark och tilltagande monopolisering och multinationalisering av den svenska och göteborgska industrin. Den har inneburit en ökad utlandsetablering med den större andelen av investeringar utomlands. De svenska företagen har ökat antalet anställda med 100 000 under de senaste tio åren, men det har skett utomlands, dit största delen av investeringarna också har gått.

För Göteborgsregionens del har den utvecklingen inneburit att industri-

Nr 41

Måndagen den
6 december 1982

---

*Om åtgärder mot
arbetslösheten i
Göteborgsregionen*

*Om åtgärder mot
arbetslösheten i
Göteborgsregionen*

sysselsättningen har minskat med över 20 000 arbetstillfällen sedan mitten av 1960-talet och väntas minska ytterligare. Av den senaste AMS-rapporten framgår att industrisysselsättningen i landet har minskat med 30 000 jobb på ett år.

Den tilltagande utlandsetableringen har inneburit att våra industrier har förvandlats till fabriker för sammansättning av komponenter och delar som importeras hit. Hela 50 % av komponenterna som Volvo använder för sin biltillverkning kommer från utlandet. Den utvecklingen innebär att Göteborgsregionen håller på att avindustrialiseras. Av 165 industriföretag med minst 50 kollektivanställda år 1950 fanns endast 33 kvar 1978.

Vårt parti har den bestämda uppfattningen att arbetslösheten i Göteborgsregionen inte går att bekämpa med mindre än att man aktivt ingriper, påverkar eller styr utvecklingen. Anser inte arbetsmarknadsministern att alla de negativa effekter som strukturomvandlingen har haft kommer att förstärkas och fördjupas om den tillåts fortsätta på samma sätt?

Fru talman! De avgörande beslut som har skapat den industristrukturella bilden av i dag, den ekonomiska krisen och arbetslösheten – beslut som reglerar vad som skall produceras, hur det skall produceras, om produktionen skall ske i landet eller flyttas utomlands, beslut som reglerar förtidspensioneringens, arbetslöshetens och utslagningens omfattning – har fattats i slutna direktionsrum med uteslutande företagsekonomiska kalkyler som underlag. Anser inte arbetsmarknadsministern att det nu är dags för arbetarpartierna att utarbeta och förverkliga ett industripolitiskt program som utgår från och har som målsättning att utnyttja landets produktionskapacitet, yrkeskunnande och tekniska utveckling för att tillfredsställa samhälleliga behov i stället för att fortsätta att överlämna ansvaret för landets framtida utveckling åt samma krafter som har förorsakat den nuvarande svåra situationen?

Anf. 17 Arbetsmarknadsministern ANNA-GRETA LEIJON:

Fru talman! Den politik som regeringen nu för syftar till att öka utnyttjandet av alla de resurser som vi har i landet både i form av naturtillgångar, industriell kapacitet och mänskligt kunnande. Politiken syftar därutöver till att på alla dessa punkter ytterligare förbättra oss i Sverige. Vi vet att vi har outnyttjade tillgångar av flera olika slag, och inte minst gäller det människors vilja till arbete.

Jag håller med Alexander Chrisopoulos om att läget är allvarligt i Göteborgsregionen, liksom i övriga delar av landet. Antalet arbetslösa ökade kraftigt under sommaren och tillgången på lediga platser sjönk. Under den allra senaste tiden har vi emellertid genom särskilda insatser lyckats pressa ned den öppna arbetslösheten. Till följd av att vi nu i Sverige har en regering som är villig att satsa på arbetsmarknadspolitik har länsarbetsnämnden i Göteborg kunnat revidera sin prognos. Man räknar inte längre med en arbetslöshet på 17 000 under vintern, som man gjorde i sin prognos i början av hösten. Man räknar med att man med åtminstone något tusental skall kunna komma under den siffran. Den är givetvis ändå alldeles för hög

och visar inte på en förbättring av den underliggande öppna arbetsmarknaden. Men den visar att vi genom en ökad satsning på arbetsmarknadspolitiska insatser och tidigareläggning av statliga beställningar kan undvika en ökning av den öppna arbetslösheten.

De 44 miljoner som Göteborgsregionen har fått i form av tidigareläggning av statliga investeringar och de ytterligare 90 miljoner i form av beredskapsarbeten som oktoberpaketet innebär spelar en avgörande roll. Skulle vi inte ha satsat dessa pengar, hade läget varit mycket allvarligare.

Men visst behövs stadigvarande arbeten. Som jag sade i interpellationssvaret är de här insatserna i stor utsträckning av tillfälligt slag. Men de utformas så att de kan ge oss en bättre möjlighet att i framtiden och på sikt vinna syftet att på en gång vara åtgärder som under en begränsad tid minskar den öppna arbetslösheten och samtidigt skapa förutsättningar för oss att på längre sikt få en bättre grund för de stadigvarande arbetena. Där spelar inte minst arbetsmarknadsutbildningen en mycket stor roll.

Det var en formulering i Alexander Chrisopoulos inlägg som gjorde att jag studsade till litet grand. Jag vet egentligen inte vad han menade, men han sade ungefär så här: Man skall inte använda arbetsmarknadsutbildningen för att reglera eller dölja arbetslösheten.

Vi använder varken arbetsmarknadsutbildningen eller andra former av arbetsmarknadspolitiska insatser i det syftet. Vi använder den så långt vi någonsin kan utifrån den förvisningen att den öppna arbetslösheten är det värsta en människa kan råka ut för. Om vi däremot kan utnyttja arbetslöshetsperioder för att ge människor en bättre yrkesutbildning är detta en tillgång såväl för de enskilda människorna och samhället i stort som för de företag där människorna kommer att arbeta. Det handlar inte om att dölja arbetslösheten. Det handlar om att ge människor en chans till en vettig sysselsättning.

Anf. 18 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Fru talman! Jag kan konstatera att vi är alldeles överens om att arbetsmarknadspolitiska åtgärder i form av yrkesutbildning, beredskapsarbeten och tidigareläggning av statliga byggnader är bra. Men det är inte tillräckligt. Det handlar om kortsiktiga åtgärder som inte löser de långsiktiga problemen. Det kan därför vara mer intressant att tala om det långsiktiga program som regeringen har för att lösa arbetslöshets- och sysselsättningsproblemen framför allt i Göteborgsregionen.

I svaret hänvisar arbetsmarknadsministern till regeringens ekonomiska politik som en mera långsiktigt inriktad åtgärd med huvudmål att bekämpa arbetslösheten. Man säger bl. a. att genom devalveringen kommer i första hand exportföretagens situation att förbättras, vilket kommer till uttryck bl. a. i ökade vinster.

När det gäller regeringens ekonomiska politik och dess effekter på sysselsättningen har vi en helt annan uppfattning än den som arbetsmarknadsministern redovisar. Vi anser att devalveringen, som är en stor kapitalöverföring från hushållen till industrin, kommer att höja prisnivån i

---

*Om åtgärder mot
arbetslösheten i
Göteborgsregionen*

*Om åtgärder mot
arbetslösheten i
Göteborgsregionen*

Sverige med 5 %. Detta får till följd sänkta reallöner och sänkt levnadsstandard. Effekten kommer att bli minskad köpkraft och dämpad efterfrågan på den inhemska marknaden, vilket kommer att drabba framför allt den inhemska produktionen men också exportindustrin, därför att en stor del av exportindustrins verksamhet sker på den inhemska marknaden.

Fru talman! Den strukturella omvandling som den svenska industrin genomgår har haft negativa effekter, som jag beskrivit i mitt första inlägg. Den har inneburit ökad kapitalkoncentration, ökad monopolisering, ökad multinationalisering, utlandsetablering och kapitalexport. Den har också inneburit de förändringar i industrins struktur som jag tidigare beskrivit, med motsvarande alarmerande effekter på arbetsmarknaden och sysselsättningen.

Anser inte arbetsmarknadsministern att det generella och i det närmaste villkorslösa stöd till exportindustrin som devalveringen utgör konserverar och förstärker de negativa aspekter som präglar denna utveckling?

Anf. 19 Arbetsmarknadsministern ANNA-GRETA LEIJON:

Fru talman! Av Alexander Chrisopoulos första inlägg framgick att vi har stora problem på den svenska arbetsmarknaden som hänger samman med bl. a. industrins negativa utveckling under ett antal år. Den negativa utvecklingen måste vi vända, om vi i det här landet skall kunna skapa full sysselsättning, rätt till arbete för alla och en god välfärd för människorna. Det är detta som är syftet med bl. a. devalveringen.

Devalveringen kommer att kunna ge bättre möjligheter för såväl exportföretagen som för de inhemska företag som konkurrerar med utländska företag om den svenska hemmamarknaden. Det är en absolut nödvändighet för oss att få en större industriproduktion. Utan en sådan kommer vi inte att kunna klara sysselsättningen vare sig inom industrisektorn eller inom den offentliga sektorn. Men devalveringen för i inledningsskedet också med sig en del negativa effekter. Vi har från vårt partis sida och från regeringens sida inte försökt dölja att ett resultat kan bli en engångsinflation, en nedgång i den privata standarden. Hela vår politik är inriktad på att åstadkomma det resultatet, att den prishöjning på kanske 5 % som kan bli en följd av devalveringen skall bli en engångseffekt.

Det är faktiskt inte alls på det sättet att devalveringen är något villkorslöst stöd till exportindustrin. Det vet Alexander Chrisopoulos mycket väl. Jag erinrade i mitt interpellationssvar om det förslag som finns i regeringens ekonomiska paket till riksdagen om att företagen skall betala in 20 % av sin vinst under nästa år till en särskild fond, till ett konto i riksbanken. Pengarna skall användas framför allt för investeringar. De kan också användas till kostnader för forskning och utveckling. Alexander Chrisopoulos känner också till att regeringen utöver detta har anmält till riksdagen att den kommer att föreslå en indragning av ytterligare pengar. En avgift motsvarande 20 % av beslutad aktieutdelning för 1983 kommer att införas. Det är alltså ett förslag om vinstdelning – delning av de vinster som vi vet kommer att uppstå i en del företag som en följd av devalveringen. De pengarna skall användas för

att stärka den svenska industrin och för att ge oss möjligheter att komma ifrån den utarmning och utslagning som den svenska industrin har varit föremål för under de senaste åren.

Vi har nu en industriproduktion i Sverige som ligger på samma nivå som i början på 1970-talet. Vi har sedan 1970-talets början förlorat en fjärdedel av våra marknadsandelar. Under de två senaste åren har sysselsättningen i industrin minskat varje år med ungefär 40 000 anställda. Vi måste vända den utvecklingen. Devalveringen och de åtföljande åtgärderna av fördelningspolitisk natur, bl. a. avsättningen till riksbanken och avgiften på utdelningar, som jag nyss nämnde, skall hjälpa oss att klara detta.

Självfallet är det så att regeringens åtgärder för att stärka sysselsättningen, i Göteborgsregionen liksom i landet i övrigt, inte enbart handlar om devalveringen och de arbetsmarknadspolitiska insatserna. I det program som lagts fram för riksdagen återfinns också andra åtgärder, bl. a. förslag om ett mycket omfattande statligt investeringsprogram framför allt inom områdena alternativ energi, alternativ till olja och kärnkraft, men även inom kollektivtrafikområdet och byggnadsverksamheten. Det är ett omfattande paket på 3 miljarder kronor, där staten går in och med olika investeringar också stimulerar möjligheten till ökad sysselsättning i det privata näringslivet.

Den politik som denna regering för kommer inte att leda till att vi under den här vintern på något drastiskt sätt kan förändra läget på arbetsmarknaden. Genom de arbetsmarknadspolitiska insatserna gör vi vad vi nu kan för att hejda och så långt möjligt pressa ner den öppna arbetslösheten. Genom devalveringen, investeringsprogrammet och andra åtgärder lägger vi grunden för en på sikt förbättrad, stabil, permanent sysselsättningsökning i landet.

Anf. 20 ALEXANDER CHRISOPOULOS (vpk):

Fru talman! När det gäller devalveringens effekter har vi, som jag sade tidigare, en helt annan uppfattning än den arbetsmarknadsministern redovisar i sina inlägg.

Faktum är att devalveringen handlar om en reallönesänkning och en prisstegring med 5 %. Det handlar om en minskning av köpkraften hos folket. Devalveringen kommer därför, logiskt sett, att följas av en minskad efterfrågan och en dämpad aktivitet, vilket framför allt drabbar den inhemska industrin men också exportindustrin, eftersom en stor del av exportindustrins marknad är inhemsk. Utan tvivel kommer en sådan åtgärd att innebära en ökad arbetslöshet i landet. Denna uppfattning har vi inte bara själva, utan den delar vi med TCO-ekonomerna och även vissa av LO-ekonomerna. Vi menar att devalveringen som sådan är en åtgärd som närapå villkorslöst stöder framför allt exportindustrin.

Jag konstaterar att arbetsmarknadsministern inte har svarat på min fråga. Den var, om jag får upprepa den, följande: Anser inte arbetsmarknadsministern att sådana här former av generella stöd som devalveringen utgör konserverar alla de negativa effekter som den kapitalistiska utvecklingen

Nr 41

**Måndagen den
6 december 1982**

*Om åtgärder mot
arbetslösheten i
Göteborgsregionen*

**Måndagen den
6 december 1982**

---

*Om åtgärder mot
arbetslösheten i
Göteborgsregionen*

medfört för industrin? Effekter som jag tidigare nämnt är kapitalexport, kapitalkoncentration, multinationalisering osv.

När det gäller effekterna för den framtida industriella produktionen anser vi från vårt partis sida att ansvaret inte bör lämnas åt samma krafter som i huvudsak förorsakat den nuvarande situationen. Vi anser att det är dags för arbetarpartierna att gemensamt utarbeta ett industripolitiskt program som utgår från helt andra utgångspunkter än det privatkapitalistiska vinstintresset, ett industripolitiskt program som syftar till att tillfredsställa samhällsliga behov och utnyttja den kapacitet som landet har i form av yrkeskunnande och teknisk utveckling. Detta kan bara ske genom ett aktivt ingripande från arbetarpartiernas och statsmakternas sida – aldrig genom att man överlämnar ansvaret åt marknadskrafternas fria spel.

Överläggningen var härmed avslutad.

5 § Föredrogs och hänvisades

Skrivelse

1982/83:74 till utrikesutskottet

6 § Föredrogs men bordlades åter

Finansutskottets betänkanden 1982/83:12–14, 16–19 och 22

Skatteutskottets betänkande 1982/83:13

Justitieutskottets betänkanden 1982/83:3–7

Lagutskottets betänkanden 1982/83:10 och 11

Utrikesutskottets betänkanden 1982/83:8, 10 och 11

Kulturutskottets betänkanden 1982/83:10 och 11

Utbildningsutskottets betänkanden 1982/83:2 och 7–10

Jordbruksutskottets betänkanden 1982/83:5–14

Näringsutskottets betänkanden 1982/83:11–13

7 § Anmälades och bordlades

Skrivelse

1982/83:72 Återkallelse av proposition 1982/83:23

8 § Anmälades och bordlades

Konstitutionsutskottets betänkande

1982/83:10 Ändringar i kungörandelagen m. m. (prop. 1982/83:66 delvis samt förs. 1982/83:7)

Måndagen den
6 december 1982

Meddelades att följande interpellationer framställdes

den 6 december

*Meddelande om
interpellationer*

1982/83:45 av *Jens Eriksson* (m) till utrikes- och handelsministern om åtgärder mot vissa utländska ingripanden mot svenska fiskebåtar:

De svenska fiskebåtarna Timor och Vingaborg uppbringades av norsk kustbevakning den 22 juli 1982. Det skedde efter beskjutning, och trots att de båda fiskefartygen endast uppehöll sig i den norska zonen och enligt gällande forskrifter hade vidtagit åtgärder, så att redskapen ej var färdiga att tas i bruk, infördes båtarna till Kristiansand. Skepparna dömdes av polisen till böter, som uppgick till 70 000 kr. för var och en av dem. Det enda brott som då konstaterades var att de båda fartygen inte lyssnat på kanal 16 och därmed ej kunnat höra den norska kustbevakningens uppmaning att de skulle stanna.

Från fiskarhåll har starka protester framförts mot norrmännens agerande. Sveriges fiskares riksförbund uttalade vid årskongressen i Södertälje den 3 september i år sin avsky för de övergrepp som skett mot de svenska fiskarna genom beskjutningen. Kongressen begärde samtidigt att utrikesdepartementet i framställning till norska regeringen skulle påtala det brott som skett mot de mänskliga rättigheterna och kräva upprättelse och ersättning för de fiskare som drabbats. Utrikesdepartementet har, såvitt jag känner till, inte vidtagit de begärda åtgärderna.

Vid den rättegång som ägt rum de senaste dagarna har rätten i Kristiansand fastställt de böter som polisen tidigare utdömt. Dessutom ådömdes fiskarna att betala rättegångskostnaderna.

Gentemot en nation med obegränsade resurser kommer den enskilde till korta. De svenska fiskarna kan knappast driva frågan upp i högsta domstolen, då risken att förlora inte kan uteslutas. Då de redan tidigare drabbats hårt, står de i praktiken maktlösa.

Det borde ligga i ett lands intresse att slå vakt om sina medborgares rättigheter. Det som skett har upprört en stor del av det svenska folket och kan få konsekvenser i framtiden. Om rätten att uppehålla sig i andra nationers vattenområden försvinner för svenska fiskare, uppstår stora problem, t. ex. vid behov av att söka nödhamn. Inte alla fiskebåtar har möjlighet att lyssna på en viss radiokanal, då de kanske saknar radiotelefon. Eller också kan den vara ur funktion. Man riskerar då att bli sänkt av kanoner.

Den svenska regeringen har visat ett svagt intresse för det som skett, trots att det är i högsta grad allvarligt att sådant får inträffa.

Det inträffade har två sidor. Den ena är risken för beskjutning och fara för liv. Den andra är de hårda domar som fällts för en ringa förseelse, om den enskall betraktas som sådan.

Med hänvisning till vad jag anförd anhåller jag att till utrikesministern få ställa följande fråga:

Ämnar regeringen företa något för att beivra övergrepp mot svenska fiskare och hjälpa dem ekonomiskt och på annat sätt?

1982/83:46 av *Lars Tobisson* (m) till ekonomi- och budgetministern om näringslivets försörjning med riskkapital:

Länge var tillförseln av riskkapital till näringslivet otillräcklig. Den viktigaste orsaken var – vid sidan av den dåliga lönsamheten – den hårda beskattningen av aktier jämfört med andra kapitaltillgångar.

Flera offentliga utredningar har under senare år fastslagit att för den nödvändiga utbyggnaden av svensk industri krävs ett tillskott av riskkapital i storleksordningen 3 à 4 miljarder kronor per år under 1980-talet. Detta kan jämföras med den dessförinnan största nyemissionsvolymen på den svenska aktiebörsen, som noterades 1976 och uppgick till ca 1,5 miljarder kronor.

Under den borgerliga regeringsperioden vidtogs flera åtgärder, som bläste liv i börsen som källa för riskkapital. Sålunda lindrades dubbelbeskattningen av aktieutdelningar genom införandet av en skattereduktion på 30 % av utdelningsinkomster upp till 7 500 kr. per person. Denna reform var av provisorisk natur i avvaktan på ett slutligt avskaffande av dubbelbeskattningen. Därutöver lindrades aktievinstbeskattningen, och även här initierades ett utredningsarbete i syfte att åstadkomma avsevärda förenklingar.

Men den främsta orsaken till nytändningen på aktiebörsen var intrödktionen av skattefondssparandet. I detta deltar nu över en halv miljon aktiesparare, som tillhandahåller bortåt 2 miljarder kronor per år i placeringsvilligt riskkapital. Eftersom hushållen svarar för ungefär hälften av aktieägandet, ger därmed skattefondssparandet ungefär så mycket som på dem ankommer enligt den nyss redovisade kalkylen. Det ökade aktieintresset bör dessutom ha intresserat privatpersoner för att vid sidan av aktiesparfonderna göra nyplaceringar i aktier. De institutioner som är verksamma på aktiemarknaden har fortlöpande ett betydande placeringsbehov. Eftersom även valutaautlämningar på senare tid fått upp ögonen för Stockholmsbörsen, uppfylls f. n. det mål för näringslivets finansiering med riskkapital som flera utredningar samstämmigt och utan politiska motsättningar ställt upp.

Socialdemokraterna var från början motståndare till skattefondssparandet, och motviljan växte efter hand som aktiesparfondernas popularitet tilltog. Denna spridning av ägandet i näringslivet bland de enskilda medborgarna innebar naturligtvis ett allvarligt hot mot de kollektiva löntagarfonder som sades vara oundgängliga för att klara näringslivets kapitalförsörjning. På ett tidigt stadium uttalade socialdemokraterna sin avsikt att direkt efter en valseger avskaffa skattefondssparandet.

Någon vecka före 1982 års val meddelade dock den nuvarande ekonomi- och budgetministern att skattefondssparandet kunde få en respit, men på försämrade villkor. Skattereduktionen kommer nu vid årsskiftet att minskas

från 30 till 20 %. I en intervju i Veckans Affärer den 25 november 1982 har ekonomi- och budgetministern dessutom sagt, att skattefondssparandet skall avskaffas 1984.

Den socialdemokratiska regeringen har i sin krisplan angett som ett viktigt mål att åstadkomma en utbyggnad av näringslivet, särskilt den på utlands-konkurrens inriktade industrin. Trots detta försvårar regeringen företagens försörjning med riskkapital genom att stapla på varandra åtgärder som måste minska intresset för aktieplaceringar.

Den begränsning av avdragsrätten för underskott i förvärvskälla som till följd av den underbara natten införs vid årsskiftet kommer att minska villigheten att köpa aktier för lånade medel. Långt ifrån att utgöra osund spekulation innebär denna finansieringsform att lånekapital av en aktieköpare omvandlas till riskkapital. Det blir efter avdragsbegränsningen en naturlig strävan för privatpersoner att minska sin skuldsättning, och i det syftet kommer många aktieinnehav att säljas ut.

Den nämnda skattereduktionen med 30 % av utdelningsinkomster upp till 7 500 kr. avskaffas vid ingången av 1983. Därmed förändras avkastningsvillkoren till andra kapitaltillgångars fördel.

Den utdelningsskatt på 20 % som införs 1983 drar kapital ur företagen och måste verka återhållande på utdelningstillväxten. Även detta försämrar relativt sett aktiers attraktivitet som kapitalplacering.

Höjningen av förmögenhetsskatten från årsskiftet med 0,5 procentenheter i varje skikt, drabbar med full kraft tillgångar som deklarerats till sitt marknadsvärde, bl. a. banksparande och aktier. Det förskjuter intresset mot placeringar i fast egendom, men framför allt konstverk, antikviteter och frimärken, vilka beskattas till ett reducerat marknadsvärde eller inte alls.

Över näringslivet och aktiebörsen svävar också det mörka moln som hotet om fondsocialism utgör. De senaste beskederna i denna fråga tyder på att beslutsprocessen blir förlängd. Därmed motverkas ytterligare investeringsviljan och framtidstron i det fria näringslivet.

Trots dessa negativa faktorer har den svenska aktiebörsen även efter den socialdemokratiska valsegern visat en avsevärd styrka. Orsakerna är väsentligen av teknisk natur. Devalveringen och den offentliga expansionspolitiken driver upp inflationsförväntningarna. Bristen på alternativa inflationsskyddade investeringsobjekt kanaliserar den växande likviditeten till börsen. Dessutom fortsätter de större skatteförmånerna att gälla fram till årsskiftet.

Med hänsyn till den ekonomiska recessionen utomlands och Sveriges krisläge vilar kursnivån på aktiebörsen i växande utsträckning på dessa tekniska faktorer. När effekterna av regeringens åtgärder mot företagsamheten uppenbaras, kan förtroendet för aktier som sparform svikta. Med den fallhöjd som då råder kan det sedan dröja länge innan aktiebörsen återfår sin roll som källa för riskvilligt kapital åt näringslivet.

Mot denna bakgrund vill jag ställa följande fråga:

Vilka åtgärder avser ekonomi- och budgetministern vidta för att trygga en för näringslivets utbyggnad nödvändig försörjning med riskkapital?

Måndagen den
6 december 1982

Meddelades att följande frågor framställdes

*Meddelande om
frågor*

den 3 december

1982/83:165 av *Lennart Brunander* (c) till ekonomi- och budgetministern om åtgärder för att förbättra konkurrensen inom bryggeribranschen:

Pripps vill öka konkurrensen inom bryggerinäringen genom att centralisera densamma. Detta framgår av tidningsartiklar. Det är ett påstående som synes mig besynnerligt. Den centralisering man tänkt sig kan innebära att vi bara får två bryggerier kvar i Sverige – övriga hotas av nedläggning. Hur detta skall ge ökad konkurrens har jag svårt att förstå.

Jag vill därför ställa följande frågor till ekonomi- och budgetministern:

1. Hur ser ekonomi- och budgetministern på bryggerinäringens situation och på de lösningar som presenterats?

2. Är ekonomi- och budgetministern beredd att vidta åtgärder som behövs för att trygga de små bryggeriernas existens?

den 6 december

1982/83:166 av *Gullan Lindblad* (m) till justitieministern om klarare regler beträffande sociala avgifter för hantverkare:

Pressen har uppmärksammat ett flertal fall, där personer eller företag som anlitat hantverkare i efterhand tvingats betala de sociala avgifterna, trots att säljare och köpare kommit överens om ett visst pris, som uppgivits inkludera dessa avgifter. Att detta kunnat ske synes bero på att hantverkaren i fråga bedömts som arbetstagare och inte som rörelseidkare. En sådan gränsdragning är näst intill omöjlig att göra för den enskilde, som är i behov av viss hantverkshjälp. Dyra efterräkningar efter ett betalat arbete är sannoligen inte ägnade att motverka "svartjobb" och arbetslösheten bland hantverkare och entreprenörer.

Vilka åtgärder är statsrådet beredd att vidta för att åstadkomma så klara regler beträffande sociala avgifter för hantverkare – rörelseidkare att den enskilde inte behöver drabbas?

11 § Kammaren åtskildes kl. 12.55.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON